

Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti

**Genderové a sociální aspekty procesu socializace mládeže
v období 1774–1868**

Jana Stráníková

Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická
Monographica XI
Pardubice 2013

OBSAH

1.	ÚVOD	9
1.1.	Dosavadní stav bádání	12
1.2.	Prameny – možnosti interpretace osobních písemných pramenů a dobové normativní, didaktické a beletristické literatury	17
1.3.	Metodický postup práce	21
1.4.	Cíl práce	22
1.5.	Časové vymezení	24
1.6.	Vymezení pojmů	24
2.	REFLEXE ROLE ŽENY A JEJÍHO VZDĚLÁNÍ	35
2.1.	Představy pedagogů, spisovatelů a duchovních	35
2.1.1.	Kniha mravů křesťanských pro měšťana a sedláka – ideál křesťanské manželky a hospodyně podle Jakoba Friedricha Feddersena	47
2.1.2.	Mladá hospodyňka v domácnosti – prototyp biedermaierovské manželky definovaný Magdalenou Dobromilou Rettigovou	54
2.1.3.	Boženka, veselého Kubíčka manželka – Rulíkův model didaktických spisů pro dívky	59
2.1.4.	Náboženská výchova dívky základem morálních zásad ženy – společný názor pedagogů, duchovních i autorů beletristických děl	63
2.1.5.	Vzdělaná matka, dobrá vychovatelka – požadavky všech odborníků	67
2.1.6.	Pověřivost jako důsledek špatné úrovně ženské vzdělanosti – obavy farářů	71
2.1.7.	Vzdělaná žena ve službách národa? – touha obrozeneckých spisovatelů a básníků	74
2.1.8.	Marie Čacká – (nereálný) ideál české básnířky z venkovského prostředí	82
2.1.9.	Škola mé štěstí – despekt ke vzdělání v prostředí městské chudiny	86
2.2.	Reflexe a sebereflexe v dobové korespondenci	91
2.2.1.	Slohové učebnice a výuka slohu na elementárních školách pro dívky	92
2.2.2.	„... jejich poslušná dcera“ – genderová role ženy ve světle epistolárních příruček	99
2.2.3.	Psaní korespondence jako odraz úrovně vzdělání žen z řemeslnického prostředí v předmoderní době	105
2.2.4.	Dopisy vzdělané jeptišky Josefy Pedálové	110
2.2.5.	„Doufám, že povinnosti mé s vroucností plniti budu“ – sebereflexe vzdělání a společenské role ženy z vyšších středních vrstev	112

2.2.6.	Svět, názory a pocity žen zachycené v korespondenci a reflektované v epistolárních příručkách	117
3.	PROCES EDUKACE	121
3.1.	Škola jako místo vzdělávání a výchovy širokých vrstev obyvatelstva	126
3.1.1.	Elementární škola, její osnovy a náplň výuky	135
3.1.2.	Gramotnost obyvatelstva a její vývoj	146
3.1.3.	Učitel	149
3.1.4.	Žákyně	157
3.1.5.	Docházka	160
3.1.6.	Prakticky zaměřené vzdělávání	165
3.2.	Rodina jako výchovný a vzdělávací činitel	171
3.2.1.	Matka	179
3.2.2.	Otec	184
3.3.	Vzdělání, výchova a dovednostní formace získané mimo vlastní rodinu	187
3.3.1.	Regionální mobilita motivovaná rozšířením vzdělání v řemeslnických kruzích	187
3.3.2.	Rozvoj jazykových znalostí – „handl“ vs. škola	193
3.3.3.	Pobyt ve vzdělávacím ústavu pro dívky z „lepších rodin“	196
3.4.	Další edukační činitelé	199
3.4.1.	Náboženství	200
3.4.2.	Četba	203
4.	ZÁVĚR	212
5.	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	217
5.1.	Prameny	217
5.1.1.	Archivní prameny	217
5.1.2.	Editované prameny a antologie dobových literárních děl	219
5.1.3.	Odborné publikace (normativní literatura, učebnice, odborná pojednání)	220
5.1.4.	Modlitební knihy, životopisy svatých	225
5.1.5.	Zákoníky, výklady zákonů	225
5.1.6.	Beletrie (didaktická, zábavná)	225
5.1.7.	Noviny, časopisy	227
5.1.8.	Odborné články	228
5.1.9.	Zábavné a informativní časopisecké příspěvky (básně, povídky, zprávy)	230
5.1.10.	Soupisy kněží	231

5.2.	Literatura	231
5.2.1.	Monografie	231
5.2.2.	Sborníky	237
5.2.3.	Absolventské práce	239
5.2.4.	Encyklopedie, naučné slovníky, bibliografické soupisy	240
5.2.5.	Články	240
5.2.6.	Nepublikované práce	247
5.3.	Bibliografické databáze na internetu	247
6.	SUMMARY	248
7.	PŘÍLOHY	249
7.1.	Grafy a tabulky	249
7.1.1.	Seznam grafů v textu	249
7.1.2.	Seznam tabulek v přílohách	250
7.1.3.	Seznam grafů v přílohách	250
7.2.	Ukázky korespondence	257
7.2.1.	Ediční poznámka	257
7.2.2.	Rosalie Dvořáková (* cca 1750–1760)	257
7.2.3.	Anna Hulakovská (1765–1843)	258
7.2.4.	Josefa Pedálová, pseud. Marie Antonie, Dobrovlastka (1781–1831)	259
7.2.5.	Magdalena Dobromila Rettigová (1785–1759)	261
7.2.6.	Františka Brychtová (1792–1859)	262
7.2.7.	Barbora Štětková, provdaná Vocolová, pseud. Jaroslava Litněnská (1818–1846)	264
7.2.8.	Sofie Podlipská (1833–1897)	268
7.3.	Ukázky z dobové literatury	269
7.3.1.	Ediční poznámka	269
7.3.2.	Jakob Friedrich FEDDERSEN (Václav CHARDA), Kniha mravů křesťanských pro měšťana a sedláka, Praha 1786, s. 45–48	270
7.3.3.	Magdalena Dobromila RETTIGOVÁ, Martha. Ein belehrendes Unerhaltungsbuch für Mädchen, welche gute Frauen werden wollen, Znojmo 1840, s. 22–23, 37–42, 51–55, 67–68, 105–122, 131–132	272
7.3.4.	Vlastimila Růžicková, Pomněnka ze Závisti, 1844	282
7.3.5.	Marie Čacká, Vesnické písně, 1838, Matčiny písně, 1844	283
8.	JMENNÝ REJSTŘÍK	284